

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО
УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНИМ ТОВАРИСТВОМ В УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу
12-482 групи
Спеціальності 081 «Право»
Освітньо-професійної програми
«Право»
Харланова Альона Сергіївна

Керівниця к.ю.н., доцентка
Риженко І. М.
Співкерівниця доцентка
Захарова С. І.
Рецензент: к.ю.н., доцентка
кафедри професійних та
спеціальних дисциплін ХФ
ОДУВС, адвоката
Петренко Н. О.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Акціонерне товариство як об’єкт корпоративного управління	6
1.1. Поняття та сутність корпоративного управління акціонерним товариством.....	6
1.2. Органи управління акціонерним товариством та їх повноваження.....	12
1.3. Правовий статус акціонера як суб’єкта корпоративного управління.....	21
РОЗДІЛ 2. Проблеми та перспективи розвитку корпоративного управління акціонерним товариством в Україні	27
2.1. Проблеми законодавчого регулювання корпоративного управління акціонерним товариством.....	27
2.2. Корпоративні конфлікти як проблемний чинник управління акціонерним товариством.....	31
2.3. Адаптація корпоративного законодавства України до законодавства ЄС.....	34
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	55

ВСТУП

Актуальність теми. Акціонерні товариства є одними з найбільш активних учасників сучасного господарського обороту. Згідно з даними Державної служби статистики станом на 01.03.2021 в Україні зареєстровано та діють 13716 акціонерних товариств. Популярність такої організаційно-правової форми господарювання серед підприємців пояснюється можливістю майже безперешкодно залучати великі фінансові інвестиції, обмеженою відповідальністю учасників, простим механізмом отримання прибутку, переходу права власності на акції тощо [1].

В умовах ринкової економіки, коли перед суб'єктами господарювання стоїть завдання забезпечити собі стабільне місце на ринку, успішно функціонуючи, та стати інвестиційно привабливими на вітчизняному і міжнародному ринках, провідною конкурентною перевагою є ефективна система корпоративного управління. Тому характеристика наявного стану та перспектив розвитку правових основ корпоративного управління акціонерним товариством в Україні є необхідним для пошуку шляхів вирішення наявних проблем, що матиме безперечний позитивний вплив на рівень матеріального добробуту громадян та розвиток національної економіки в цілому. Вищезазначеним обумовлюється актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є загальний огляд стану, проблем та перспектив розвитку правового регулювання організації корпоративного управління акціонерним товариством в Україні.

Для реалізації мети роботи були поставлені такі основні **завдання**:

- розкрити зміст поняття та сутність корпоративного управління акціонерним товариством;
- проаналізувати правове регулювання порядку утворення та роботи органів управління акціонерним товариством, їх повноваження;

- дослідити правовий статус акціонера як суб'єкта корпоративного управління;
- виявити проблеми законодавчого регулювання корпоративного управління акціонерним товариством;
- дослідити корпоративні конфлікти як проблемний чинник управління акціонерним товариством;
- проаналізувати процес адаптації корпоративного законодавства України до законодавства ЄС.

Об'єктом дослідження є процес корпоративного управління акціонерним товариством в Україні.

Предметом дослідження є проблеми правового регулювання організації корпоративного управління акціонерним товариством в Україні.

Для виконання поставлених завдань було використано загальні та спеціально-юридичні **методи** наукового пізнання: аналіз і синтез, узагальнення, порівняння, системно-структурний та формально-юридичний. Методи аналізу і синтезу використовувалися при розкритті змісту поняття та виявленні сутності корпоративного управління акціонерним товариством, а також дослідженні корпоративних конфліктів як проблемного чинника управління акціонерним товариством. Функціональний, системно-структурний та формально-юридичний методи переважно використовувалися при аналізі повноважень органів управління акціонерного товариства, а також дослідженні правового статусу акціонера як суб'єкта корпоративного управління. За допомогою методу порівняння було проаналізовано рівень адаптації корпоративного законодавства України до законодавства ЄС. Формально-юридичний метод також використовувався при виявленні проблем законодавчого регулювання корпоративного управління акціонерним товариством в Україні, а також

дослідженні корпоративних конфліктів як проблемного чинника управління акціонерним товариством. При підготовці загальних висновків був використаний метод узагальнення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційна робота ґрунтується на положеннях Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 № 1629-IV, Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12.01.2015 № 5/2015, Указу Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 08.11.2019 № 837, Указу Президента України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21.11.2002 № 228-IV.

Кваліфікаційна робота виконана згідно з напрямками наукових досліджень кафедри: «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у соціально-економічній, адміністративно-політичній сферах та правоохоронній діяльності» (номер державної реєстрації 0117U001733).

Апробація результатів дослідження. Окремі положення дослідження були представлені на Шостій усеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Реформування системи України під впливом євро інтеграційних процесів» (30 березня 2021 р.).

Публікації. Окремі теоретичні положення та висновки дипломної роботи знайшли відображення в таких публікаціях:

Харланова А. С. Акціонер як суб'єкт корпоративного управління акціонерним товариством в Україні. Реформування системи України під впливом євро інтеграційних процесів: збірник матеріалів Шостої усеукраїнської студ. наук.-прак. конф. – Херсон: ХДУ, 2021 (готується до друку).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО ЯК ОБ'ЄКТ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1 Поняття та сутність корпоративного управління акціонерним товариством

Поняття корпоративного управління по-різному тлумачиться в науковій літературі та нормативних документах.

Легальне визначення поняття «корпорація» сформульоване у частині 3 статті 120 Господарського кодексу України від 16.01.2003 № 436-IV (далі – ГК України) «Організаційно-правові форми об'єднань підприємств», відповідно до якої «корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації». Виходячи з цього визначення, вбачається, що «управління корпорацією» або «корпоративне управління» потрібно розглядати як управління одним із видів об'єднань підприємств, а не окремим суб'єктом господарської діяльності [2].

Водночас більшість науковців зводять зміст корпоративного управління до змісту управління акціонерним товариством. Зокрема, Н. В. Назарчук та І. П. Малик зауважують: «корпоративне управління – поняття, що охоплює систему взаємовідносин між виконавчими органами акціонерного товариства, його радою директорів, акціонерами та іншими зацікавленими сторонами. Корпоративне управління є інструментом для визначення цілей суспільства і засобів досягнення цих цілей, а також забезпечення ефективного контролю за діяльністю товариства з боку акціонерів та інших зацікавлених сторін». Д. О. Баюра

поняття корпоративного управління визначає як «систему цілеспрямованого формування процесу діяльності акціонерного товариства (корпорації) та впливу між акціонерами і зацікавленими особами» [3, с. 163; 4, с. 62].

Таким чином, якщо розглядати корпоративне управління лише щодо поняття «корпорація», що наведене у частини 3 статті 120 ГК України, то це не відповідатиме нинішній світовій та вітчизняній практиці здійснення корпоративного управління.

Варто зауважити, що чинне законодавство містить і правову дефініцію «корпоративне управління». Так, найбільш загальне визначення поняття «корпоративне управління» встановлює Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 № 448/96-ВР (далі – Закон № 448/96-ВР), відповідно до якого «корпоративне управління – система відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством». Аналогічне визначення міститься і у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III (далі – Закон № 2664-III) [5; 6].

У цьому визначенні наголошується на тому, що об'єктом корпоративного управління є господарські товариства, до яких згідно з частиною 1 статті 80 ГК України належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства [2].

При цьому, потрібно зауважити, що не у всіх з перелічених господарських товариств виникають корпоративні відносини, тобто учасники наділяються корпоративними правами, відбувається розподіл прав та обов'язків між органами управління товариством та його власниками, що унеможливорює використання ними системи

корпоративного управління. Йдеться про повні та командитні товариства, у яких не існує органів управління, а правовідносини між учасниками цих товариств, які ґрунтуються на засновницьких договорах, можна визначити як договірні, а не корпоративні. Тому, на наш погляд, у легальному визначенні корпоративного управління, наведеного у Законах № 448/96-ВР та № 2664-III, доцільно словосполучення «господарське товариство» та «товариство» замінити на «акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю» або «господарське товариство, окрім повного та командитного товариств» у всіх відмінках.

Крім того, у науковій літературі поширеною є позиція, відповідно до якої під корпоративним управлінням варто розуміти управління корпоративними правами. Згідно з частиною 1 статті 167 ГК України «корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами». Аналогічне визначення міститься і у статті 14 Податкового кодексу України. Відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI (далі – Закон № 514-VI) «корпоративні права – сукупність майнових і немайнових прав акціонера-власника акцій товариства, які випливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами». Такий підхід також викликає сумніви, оскільки не відображає

особливостей правовідносин, що виникають між власниками організації та органами її управління [2; 7; 8].

Іншої позиції дотримується Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, на яку покладено обов'язки щодо розробки і впровадження методологічного забезпечення та розвитку принципів корпоративного управління в Україні. На офіційному веб-сайті цієї державної структури зазначається, що «розбудова корпоративного управління в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства», а також інших нормативно-правових, методичних рекомендацій та документів у цій сфері, прийнятих Комісією». Зазначене свідчить про те, що представники головного державного органу у сфері правового регулювання корпоративного управління в Україні об'єктом корпоративного управління визнають насамперед акціонерні товариства [9].

Міжнародна фінансова корпорація (International Finance Corporation), учасником якої Україна є з 1993 року, у Посібнику з корпоративного управління (Corporate Governance Manual), адаптованого для України у 1999 році, надає таке визначення корпоративного управління: «корпоративне управління – це система виборних та призначених органів, які керують діяльністю акціонерного товариства. Воно призначене для того, щоб керівництво акціонерного товариства відображало інтереси його власників у максимізації прибутку та вартості акцій у межах чинного законодавства» [10, с. 11].

Варто зауважити, що Закон № 514-VI досі не визначає підхід до розуміння сутності поняття корпоративного управління в акціонерних товариствах. Водночас затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління товариства Закон № 514-VI відносить до виключних повноважень загальних зборів [8].

Національний банк України у деяких розпорядчих актах надає тлумачення поняття корпоративного управління банком. При цьому

відповідно до статей 6, 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III (далі – Закон № 2121-III) «банки в Україні створюються у формі акціонерного товариства або кооперативного банку; державний банк може існувати лише у формі акціонерного товариства». Так, відповідно до Постанови Правління Національного банку України від 15 березня 2004 року № 104 «Про схвалення Методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків» та Постанови Правління Національного банку України від 02 серпня 2004 року № 361 «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» «корпоративне управління – система організації діяльності та контролю банку. Корпоративне управління визначає розподіл прав і обов'язків між різними учасниками корпорації, а саме: спостережною радою банку (радою директорів), керівництвом (правлінням) банку, акціонерами та іншими зацікавленими сторонами (для банків – перш за все вкладниками та іншими кредиторами), а також правила та процедури прийняття рішень щодо справ банку. У такий спосіб забезпечується визначення та виконання завдань організації та моніторинг її діяльності. Основна мета корпоративного управління – забезпечити чесний та прозорий бізнес, відповідальність та підзвітність усіх залучених до цього сторін» [11; 12; 13].

У Рішенні Правління Національного банку України від 03.12.2018 № 814-рш «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України» корпоративне управління визначається як «система відносин між учасниками, радою банку, правлінням банку та іншими зацікавленими особами, яка забезпечує організаційну структуру та механізми, через які визначаються цілі банку, способи досягнення цих цілей, а також здійснюється моніторинг їх виконання. Корпоративне управління визначає спосіб розподілу

повноважень і відповідальності між органами управління, а також способи прийняття ними рішень» [14].

На виконання пункту 29 частини другої статті 7 Закону № 448/96-ВР Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку Рішенням від 22.07.2014 № 955 були затверджені Принципи корпоративного управління (далі – Принципи корпоративного управління). Відповідно до цього Рішення «сутністю корпоративного управління є система відносин між інвесторами-власниками товариства, його менеджерами, а також заінтересованими особами для забезпечення ефективної діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин» [15].

Зазначене визначення репрезентує правовий підхід до розуміння сутності корпоративного управління. Поряд з ним виділяють також економічний та психологічний підходи. При економічному підході корпоративне управління являє собою процес управління, що насамперед спрямований на раціональне та ефективне використання підприємством фінансових, трудових, інформаційних та інших ресурсів, а також отримання прибутку, зростання активів компанії, залучення нових інвестицій, накопичення конкурентних переваг тощо. Психологічний підхід впливає з психології менеджменту і розглядає корпоративне управління як таке, що спрямоване на створення та підтримання корпоративної культури – системи правил поведінки і комунікаційної взаємодії працівників, принципів і традицій діяльності окремої організації [16, с. 75].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що ні в науковій літературі, ні в нормативних документах немає єдиного підходу до розуміння сутності корпоративного управління. Узагальнення вищезазначеного дозволяє сформулювати власне визначення корпоративного управління щодо акціонерного товариства: корпоративне управління акціонерним товариством – це система

правовідносин, що виникають з приводу управління діяльністю акціонерного товариства між засновниками, інвесторами-власниками акцій товариства, що не є його засновниками, іншими зацікавленими особами, а також органами управління акціонерного товариства, і які регулюються Законом України «Про акціонерні товариства», Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Принципів корпоративного управління», статутом акціонерного товариства, внутрішніми організаційно-розпорядчими документами, зокрема Принципами (кодексом) корпоративного управління товариства, положеннями про органи акціонерного товариства, і є запорукою нормального функціонування акціонерного товариства, а також гарантією захисту прав та інтересів акціонерів та інших зацікавлених осіб.

1.2 Органи управління акціонерним товариством та їх повноваження

Відповідно до статей 159-161 Цивільного кодексу України, Розділів VII-IX Закону № 514-VI органами управління акціонерним товариством є загальні збори акціонерного товариства (у ЦК України – «загальні збори акціонерів»), наглядова рада акціонерного товариства та виконавчий орган акціонерного товариства (правління, дирекція, директор, генеральний директор) (типова структура органів управління акціонерного товариства наведена у Додатку А) [17; 8].

Загальні збори акціонерного товариства є вищим органом акціонерного товариства. Виняткове значення цього органу полягає у тому, що саме він визначає напрями та порядок діяльності акціонерного товариства, приймає рішення з найважливіших питань його діяльності. Хоча на практиці, як зауважує Г. О. Попадинець, «загальні збори акціонерів виконують не завжди важливу роль, обмежуючись лише

затвердженням розроблених правлінням або наглядовою радою рішень» [18, с. 397].

Закон № 514-VI розрізняє два види загальних зборів акціонерного товариства: річні загальні збори, які обов'язково повинні скликатися щороку і проводитися не пізніше тридцятого квітня наступного за звітним року, та позачергові загальні збори, що скликаються наглядовою радою з власної ініціативи, на вимогу учасника товариства-власника десяти і більше відсотків голосуючих акцій та у інших випадках, передбачених законодавством або статутом товариства.

Порядок голосування та прийняття рішень загальними зборами акціонерів регламентовано у статтях 42, 43 Закону № 514-VI. Зокрема, запроваджено дві системи голосування – мажоритарну та кумулятивну, а також передбачений поділ способів голосування на письмовий та усний. За загальним правилом використовується письмовий спосіб голосування за допомогою бюлетенів офіційно виготовленого акціонерним товариством зразка. Зміст бюлетенів повинен містити відомості передбачені частиною 2 статті 43 Закону № 514-VI.

У частині 4 статті 43 Закону № 514-VI встановлені підстави визнання бюлетенів для голосування недійсними, які не враховуються лічильною комісією під час підрахунку голосів. Водночас Законом № 514-VI не передбачено ні який орган має право визнавати бюлетені недійсними, ні як реалізувати акціонером своє право на голосування на загальних зборах у разі визнання його бюлетеня недійсним з підстав, що не залежали від нього. Тому доцільно відповіді на ці запитання закріпити у статуті акціонерного товариства [8].

У більшості випадків застосовується мажоритарна система голосування, що здійснюється за принципом одна голосуюча акція відповідає одному голосу під час вирішення кожного з питань, що винесені на голосування на загальних зборах акціонерів. При такій системі за загальним правилом рішення приймаються простою

більшістю голосів акціонерів. Однак для прийняття рішень з питань, які, на думку законодавця або товариства, мають особливо важливе значення, вимагається кваліфікована більшість, яка дорівнює трьом чвертям акціонерів, що мають право голосу на відповідному голосуванні.

Кумулятивне голосування застосовується при обранні органів управління акціонерного товариства, коли загальна кількість голосів акціонера збільшується у кількість разів, що відповідає числу членів органу акціонерного товариства, що обираються. При цьому акціонер може розподілити всі отримані ним у такий спосіб голоси між різними кандидатами або віддати їх за одного кандидата, чим забезпечується пропорційне представництво і захист прав міноритаріїв. Кандидати, за яких було віддано найбільшу кількість голосів порівняно з іншими кандидатами, вважаються обраними за умови, що кількість таких кандидатів забезпечить формування повного складу органу акціонерного товариства.

Підсумки кожного голосування акціонерів оформлюються протоколом, який повинен містити підписи кожного члена лічильної комісії акціонерного товариства, що брав участь у підрахунку голосів. З моменту складення протоколу рішення загальних зборів акціонерів вважається прийнятим.

Увесь хід загальних зборів фіксується у протоколі загальних зборів акціонерного товариства, до якого додаються протоколи про підсумки голосування з кожного питання, винесеного на голосування.

Згідно з частиною 1 статті 33 Закону № 514-VI повноваження загальних зборів акціонерів поширюються на будь-які питання діяльності акціонерного товариства, окрім тих, що відповідно до закону або статуту товариства є виключними повноваженнями наглядової ради. Водночас частиною 3 статті 52 Закону № 514-VI встановлено, що і питання, вирішення яких належать до виключних повноважень

наглядової ради, можуть вирішуватися загальними зборами акціонерів, за винятком випадків, передбачених Законом № 514-VI. Отже, можна зробити висновок, що лише пряма вказівка Закону № 514-VI про заборону вирішувати загальними зборами акціонерів окремих питань означає, що вирішення цих питань є виключною компетенцією наглядової ради.

Перелік виключних повноважень загальних зборів акціонерного товариства, закріплений у частині 2 статті 33 Закону № 514-VI, не є вичерпним і може бути доповнений у статуті товариства. Питання, вирішення яких є виключними повноваженнями загальних зборів акціонерів, не можуть передаватися на вирішення іншими органам товариства.

Аналіз частини 2 статті 33 Закону № 514-VI дозволив виділити такі групи виключних повноважень загальних зборів акціонерного товариства: 1) повноваження, пов'язані з визначення основних напрямів діяльності акціонерного товариства, прийняттям рішень з найважливіших питань його діяльності, зокрема, щодо змін до статуту акціонерного товариства, збільшення або зменшення статутного капіталу, затвердження розміру річних дивідендів, розподілу прибутку і збитків, ліквідації та припинення діяльності товариства тощо; 2) повноваження, що закріплюють за загальними зборами право обирати членів наглядової ради, ревізійної комісії (ревізора), лічильної комісії та приймати рішення про припинення їх повноважень; 3) повноваження, пов'язані з випуском та обігом акцій, що полягають у виключному праві загальних зборів приймати рішення про емісію акцій, їх дроблення або консолідацію, анулювання викуплених акцій тощо; 4) повноваження, пов'язані з контрольною функцією загальних зборів, а саме: затвердження річного звіту акціонерного товариства, розгляд звітів наглядової ради, виконавчого органу акціонерного товариства та

ревізійної комісії (ревізора), затвердження заходів за результатами їх розгляду тощо.

Для контролю за діяльністю виконавчого органу та захисту прав акціонерів у акціонерному товаристві створюється наглядова рада. Варто зауважити, що згідно з частиною 2 статті 51 Закону № 514-VI створення наглядової ради є обов'язковим лише для приватних акціонерних товариств з кількістю акціонерів десять і більше осіб, а також публічних акціонерних товариств та банків. Однак роль цього органу не можна недооцінювати. Як зазначає В. І. Лаптев: «... наглядова рада є стратегічно важливими елементом системи управління товариством, яка є своєрідним «буфером», медіатором між правлінням та акціонерами, висловлювачем та координатором їхніх інтересів. Цей орган управління має найбільше коло закріплених за ним функцій, задач та обов'язків. Все це впливає на надмірну завантаженість ради, що, в свою чергу, негативно відображається на результатах її роботи, функціонуванні всієї системи органів управління та діяльності компанії в цілому» [19, с. 55].

Перелік питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради акціонерного товариства, закріплений у частині 2 статті 52 Закону № 514-VI. Однак, як вже зазначалось, цей перелік є досить умовним, оскільки виключні повноваження наглядової ради можуть відповідно до частини 3 статті 52 Закону № 514-VI бути передані загальним зборам акціонерів, а в окремих випадках і виконавчому органу акціонерного товариства, зокрема повноваження з підготовки та проведення загальних зборів акціонерів у разі відсутності в акціонерному товаристві наглядової ради (частина 2 статті 52 Закону № 514-VI).

Аналіз частини 2 статті 52 Закону № 514-VI дозволив виділити такі групи виключних повноважень наглядової ради акціонерного товариства: 1) повноваження, пов'язані з підготовкою і проведенням загальних зборів, зокрема прийняття рішення про дату їх проведення,

підготовка порядку денного, ухвалення рішення щодо внесення змін до нього за пропозиціями акціонерів, затвердження офіційного зразка бюлетеня для голосування на загальних зборах, обрання реєстраційної комісії для реєстрації акціонерів на участь у загальних зборах, визначення дати складення переліку акціонерів, мають право участі у загальних зборах та повинні бути повідомлені про їх проведення; 2) повноваження, пов'язані з прийняттям рішень про емісію товариством цінних паперів, за винятком акцій, а також про викуп розміщених товариством таких цінних паперів; 3) повноваження пов'язані з контролем за діяльністю виконавчого органу та інших органів акціонерного товариства, а саме: обрання, припинення повноважень або відсторонення від посади голови та членів виконавчого органу, а також інших органів акціонерного товариства, призначення і звільнення внутрішнього аудитора (керівника підрозділу внутрішнього аудиту), обрання зовнішнього незалежного аудитора (аудиторської фірми) для проведення перевірки, затвердження умов трудових договорів та контрактів, що укладатимуться з членами виконавчого органу, внутрішнім аудитором (працівниками підрозділу внутрішнього аудиту), встановлення розміру їхньої винагороди, розгляд звіту виконавчого органу акціонерного товариства, затвердження рекомендацій за наслідками проведення аудиторської перевірки зовнішнім аудитором (аудиторською фірмою) загальним зборам акціонерів для прийняття рішення щодо нього та ін.; 4) повноваження пов'язані з прийняттям рішень з інших питань діяльності акціонерного товариства, за винятком віднесених до виключної компетенції загальних зборів акціонерів законом або статутом товариства, зокрема, щодо затвердження внутрішніх положень, якими регулюється діяльність товариства, створення, реорганізацію та ліквідацію структурних та відокремлених підрозділів акціонерного товариства, обрання оцінювача майна товариства та депозитарної установи для надання додаткових послуг,

затвердження умов договорів, що укладатимуться з ними, розробки умов договору про реорганізацію акціонерного товариства, строків виплати дивідендів тощо.

Формування складу наглядової ради акціонерного товариства є виключними повноваженнями загальних зборів і відбувається шляхом кумулятивного голосування акціонерами, якщо інше не передбачено статутом товариства. Для банків та публічних акціонерних товариств Законом № 514-VI встановлена заборонена використовувати іншу систему голосування, окрім кумулятивної, при обранні членів наглядової ради. Строк повноважень члена наглядової ради акціонерного товариства складає три роки, якщо інше не встановлено статутом товариства, при цьому одна особа може бути обрана до складу наглядової ради необмежену кількість разів.

Правовий статус наглядової ради акціонерного товариства зумовлює обмеження щодо суміщення членства у наглядовій раді з іншими посадами як усередині товариства, так і за його межами. Так, згідно з частиною 3 статті 160 ЦК України, частиною 2 статті 53 Закону № 514-VI членами наглядової ради акціонерного товариства не можуть бути обрані члени виконавчого органу та члени ревізійної комісії (ревізор). Інші нормативно-правові акти встановлюють додаткові обмеження. Так, до наглядової ради акціонерного товариства також не можуть входити: Президент України (частина 4 статті 103 Конституції України), народні депутати України (частина 1 статті 78 Конституції України, пункт 6 частини 1 статті 3 Закону України «Про статус народного депутата» від 17.11.1992 № 2790-XII, частина 1 статті 62 Закону № 514-VI), члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування (частина 1 статті 120 Конституції України, частина 3 статті 55 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР, частина 2 статті 7 Закону України «Про Кабінет

Міністрів України» від 27.02.2014 № 794-VII, частина 3 статті 12 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 № 586-XIV, частина 1 статті 62 Закону № 514-VI), військовослужбовці, нотаріуси, посадові особи органів прокуратури, суду, служби безпеки, Національної поліції, державні службовці, крім випадків, коли вони виконують функції з управління корпоративними правами держави та представляють інтереси держави або територіальної громади в наглядовій раді (частина 1 статті 62 Закону № 514-VI), особи, яким заборонено займатися видом діяльності, що провадиться акціонерним товариством за рішенням суду, а також особи, які мають непогашену або не зняту у встановленому законом порядку судимість за злочини, передбачені у Розділах VI, VII та XVII Особливої частини Кримінального кодексу України від 05.04.2001 № 2341-III [17; 8; 20; 21; 22; 23; 24].

Законом України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 № 1576-XII встановлювалось ще одне обмеження – наглядова рада акціонерного товариства могла створюватися лише з числа акціонерів. До 01.05.2016, коли набрали чинності більшість положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» від 07.04.2015 № 289-VIII, стаття 53 Закону № 514-VI встановлювала, що членом наглядовою ради можна було обрати будь-яку фізичну особу з повною цивільною дієздатністю або юридичну особу, що є акціонером, яка діятиме у наглядовій раді через своїх представників, кількість яких не обмежувалась. З 01.05.2016 ця стаття зазнала значних змін – було запроваджено інститут незалежних директорів. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» від 16.11.2017 № 2210-VIII, більшість норм якого набрали законної сили 01.01.2018, Закон № 514-VI було доповнено статтею 53¹, що конкретизувала особливості

правового статусу незалежного директора (незалежного члена наглядової ради) [25; 26; 27].

Традиційно структура наглядової ради включає: голову наглядової ради, що «обирається членами наглядової ради з їх числа простою більшістю голосів від кількісного складу наглядової ради, якщо інше не передбачено статутом товариства», його заступника та членів наглядової ради. У деяких випадках кількість членів наглядової ради прямо передбачено законом. Так, відповідно до частини 11 статті 7 Закону № 2121-III «наглядова рада державного банку складається з дев'яти членів, з яких шість членів є незалежними, а три члени є представниками держави». У інших випадках чисельність наглядової ради встановлюється у Положенні про наглядову раду або іншому локальному документі товариства, що затверджується загальними зборами акціонерів. Для допоміжної роботи з підготовки до засідань або для здійснення інших повноважень наглядової ради зазначена типова структура може доповнюватися постійними або тимчасовими комітетами, які утворюються з числа членів наглядової ради. Як зауважує В. І. Лаптев: «... найкращою практикою корпоративного управління рекомендується розширювати типову структуру. А саме, включати до робочих органів наглядової ради акціонерного товариства постійні та тимчасові комітети та посаду корпоративного секретаря. Постійні комітети допомагають раді подолати недостатню поінформованість, яка може бути наслідком епізодичної участі членів ради у діяльності акціонерного товариства, та розглядати питання, які потребують більш детального та глибокого вивчення (наприклад, комітет стратегічного планування, комітет з питань фінансів та інвестицій, комітет з корпоративного управління)». Для вирішення окремих важливих питань діяльності акціонерного товариства доцільне створення тимчасових комітетів наглядової ради (наприклад тимчасовий комітет для проведення службового розслідування, тимчасовий комітет

для оцінки ризиків співпраці з тими чи іншими контрагентами тощо) [11; 19, с. 56].

Організаційною формою роботи наглядової ради акціонерного товариства є засідання, які скликаються за необхідністю, однак не рідше ніж раз у квартал. Рішення, прийняті на засіданні наглядової ради, мають юридичне значення у разі участі у такому засіданні більше половини її членів. Рішення приймаються простою більшістю голосів, при цьому один член наглядової ради володіє одним голосом. Хід засідання наглядової ради акціонерного товариства фіксується у протоколі, а за необхідності – технічними засобами.

Для управління поточною діяльністю акціонерного товариства у ньому запроваджується посада директора (генерального директора) або створюється колегіальний виконавчий орган. Організаційною формою роботи колегіального виконавчого органу акціонерного товариства є засідання, порядок скликання та проведення яких визначається у статуті або внутрішньому документів товариства про виконавчий орган, що затверджується загальними зборами акціонерів.

Формування виконавчого органу акціонерного товариства є виключною компетенцією наглядової ради. Членом виконавчого органу може бути обрано будь-яку фізичну особу з повною цивільною дієздатністю, що не є членом наглядової ради або ревізійної комісії акціонерного товариства.

На відміну від загальних зборів акціонерів та наглядової ради акціонерного товариства, виключна компетенція яких детально розписана законодавцем, виключні повноваження виконавчого органу встановлюються самим товариством у статуті. Аналіз установчих документів акціонерних товариств дозволив встановити, що до повноважень виконавчого органу, як правило, належить: прийняття рішень про вчинення правочинів, укладання, зміну та розірвання договорів від імені товариства; ведення бухгалтерського обліку та

фінансової звітності; організація роботи філій, представництв та інших відокремлених підрозділів товариства; прийняття на роботу та звільнення з роботи працівників, затвердження форм договорів з працівниками, штатного розпису, посадових інструкцій; забезпечення виконання виробничого графіку, поточних цілей товариства тощо.

1.3 Правовий статус акціонера як суб'єкта корпоративного управління

Правовий статус акціонера як суб'єкта корпоративного управління може розглядатися у чотирьох значеннях: 1) акціонер, що є засновником акціонерного товариства; 2) акціонер, що є інвестором-власником акцій товариства і не є його засновником; 3) акціонер як учасник загальних зборів – статус, що може належати й акціонеру-засновнику акціонерного товариства, й інвестору-власнику акцій товариства, що не є його засновником; 4) акціонер, який бере участь в управлінні акціонерним товариством через роботу в інших органах управління товариства.

Відповідно до частини 1 статті 9 Закону № 514-VI засновниками акціонерного товариства можуть бути як фізичні, так і юридичні особи приватного та публічного права, а також територіальні громади та держава в особі органів, що уповноважені управляти комунальним або державним майном відповідно. Зазначені суб'єкти, не будучи засновниками акціонерного товариства, можуть стати акціонерами, придбавши акції товариства або іншим чином набувши право власності на акції товариства (частина 1 статті 4 Закону № 514-VI).

Закон № 514-VI допускає створення акціонерного товариства однією собою, при цьому нею не може бути інше підприємницьке товариство з одним учасником. Максимальна кількість засновників (акціонерів) товариства не обмежується [8].

У деяких випадках законодавство встановлює спеціальні вимоги щодо кількості засновників та окремих характеристик осіб, що мають намір створити акціонерне товариство. Так, відповідно до статті 21 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV (далі – Закон № 3480-IV) «фондова біржа утворюється не менше ніж двадцятьма засновниками-торговцями цінними паперами, які мають ліцензію на право провадження професійної діяльності на фондовому ринку; частка одного торговця цінними паперами не може бути більшою ніж 5 відсотків статутного капіталу фондової біржі». Відповідно до статті 14 Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» від 23.06.2005 № 2704-IV «засновники Бюро [бюро кредитних історій]-юридичні особи повинні здійснювати діяльність не менше трьох років з дня реєстрації та не мати заборгованості із сплати податків та інших обов'язкових платежів за останні три роки». Згідно зі статтею 14 Закону № 2121-III «власники істотної участі у банку повинні мати бездоганну ділову репутацію та задовільний фінансовий/майновий стан» [28; 29; 11].

Частина 3 статті 13 Закону № 514-VI встановлює, що акціонерам, які є засновниками товариства, не може бути надано жодних додаткових прав або повноважень у статуті акціонерного товариства, фактично закріплюючи принцип рівноправності всіх акціонерів. Водночас власники значних часток акцій товариства наділяються додатковими правами. Наприклад, відповідно до частини 5 статті 38 Закону № 514-VI, акціонер, що володіє п'ятьма або більше відсотками голосуючих акцій, має право внести свої пропозиції до проекту порядку денного загальних зборів акціонерного товариства без рішення наглядової ради. Згідно з частиною 5 статті 75 Закону № 514-VI власник понад десяти відсотків голосуючих акцій може вимагати проведення аудиторської перевірки діяльності товариства [8].

Загальні права, що можуть реалізовуватися акціонерами, передбачені у статтях 25-29 Закону № 514-VI. Їх обсяг відрізняється залежно від того, власником яких акцій є акціонер – простих або привілейованих. Значно ширший перелік корпоративних прав акціонерів міститься у Принципах корпоративного управління, у яких систематизовано права акціонерів, встановлені іншими актами чинного законодавства, зокрема ЦК України, Законом № 3480-IV, Законом України «Про депозитарну систему України» від 06.07.2012 № 5178-VI та ін. [8; 15].

Найважливішим правом акціонера, що визначає його статус як суб'єкта корпоративного управління акціонерним товариством, є його право голосу на загальних зборах акціонерів. ЦК України встановлює, що право участі у загальних зборах акціонерного товариства належить усім його учасникам-власникам акцій будь-якого виду і незалежно від їх кількості. Водночас Закон № 514-VI пов'язує можливість брати участь у загальних зборах акціонерного товариства з включенням до переліку акціонерів, які мають право таку участь, на підставі якого проводиться реєстрація акціонерів на участь у загальних зборах. Умовою правомочності загальних зборів акціонерного товариства є реєстрація для участі у них власників більш як п'ятдесяти відсотків голосуючих акцій сукупно. Відсутність реєстрації акціонера позбавляє його права брати участь у загальних зборах акціонерного товариства. Для забезпечення проведення реєстрації учасників загальних зборів акціонерного товариства створюється спеціальний робочий орган загальних зборів – реєстраційна комісія.

Відповідно до пункту 3 частини 1 статті 2 Закону № 514-VI «голосуюча акція – будь-яка проста або привілейована акція, що надає своєму власнику право голосувати на загальних зборах акціонерів, крім акції, за якою законом або у встановленому законодавством порядку встановлено заборону користування таким правом голосу» [8].

Отже, право голосу на загальних зборах акціонерного товариства має кожен акціонер, що є власником простих акцій, а у випадку вирішення окремих питань, передбачених статтею 26 Закону № 514-VI або статутом товариства, – і привілейованих акцій, за умови його належної реєстрації для участі у таких зборах.

Про проведення загальних зборів акціонерного товариства кожен акціонер персонально повинен отримати письмове повідомлення, зміст якого регламентовано частиною 3 статті 35 Закону № 514-VI, не пізніше ніж за тридцять днів до дати їх проведення. У такий же строк акціонерне товариство повинно розмістити повідомлення про проведення загальних зборів на власному веб-сайті. Разом із зазначеним повідомленням надсилається проект порядку денного загальних зборів товариства, після ознайомлення з яким кожен акціонер може запропонувати свої зміни. За загальним правилом пропозиція до проекту порядку денного загальних зборів акціонерного товариства може бути подана у письмовій формі не пізніше ніж за двадцять днів до дати їх проведення. Рішення про внесення змін до порядку денного загальних зборів за пропозиціями акціонерів приймаються наглядовою радою акціонерного товариства. У випадку позитивного вирішення питання про внесення змін до порядку денного загальних зборів акціонерного товариства за пропозиціями акціонерів повідомлення про проведення загальних зборів за оновленим порядком денним надсилається акціонерам не пізніше ніж за десять днів до дати їх проведення.

Повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів є обов'язковим. Неповідомлення акціонера про проведення загальних зборів акціонерного товариства у встановленому законодавством та статутом порядку є грубим порушенням, що може бути визнаним незаконним позбавленням акціонера можливості взяти участь у загальних зборах, заздалегідь підготуватися до розгляду питань, винесених на розгляд, та запропонувати зміни до порядку денного,

zareєструватися для участі у загальних зборах тощо, і, як наслідок, може стати підставою визнання рішень загальних зборів акціонерного товариства недійсними. Такий висновок було зроблено Верховним судом у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 03.09.2019 у справі № 655/289/17, у Постанові від 17.04.2019 у справі № 910/6624/17, у Постанові від 17.10.2018 у справі № 906/40/18 та ін. Акціонер, якого не було повідомлено про проведення загальних зборів акціонерного товариства, може на підставі частини 1 статті 50 Закону № 514-VI оскаржити рішення таких загальних зборів до господарського суду. Позовна давність у таких випадках обмежується трьома місяцями з дати прийняття оскаржуваного рішення [30; 31; 32].

Варто зазначити, що Закон № 514-VI не вирішує питання щодо неможливості участі акціонера у загальних зборах з об'єктивних причин. При цьому, частиною 3 статті 159 ЦК України та статтею 39 Закону № 514-VI передбачена можливість акціонера брати участь у загальних зборах акціонерного товариства через свого представника або декількох представників. У такому разі право представника на участь та голосування на загальних зборах акціонерного товариства повинно бути підтверджене належним чином посвідченою довіреністю.

Відповідно до частини 3 статті 159 ЦК України, частини 2 статті 39 Закону № 514-VI акціонер має право в будь-який час замінити свого представника на загальних зборах, повідомивши про це виконавчий орган акціонерного товариства. Водночас у абзаці 6 частини 3 статті 40 Закону № 514-VI встановлено, що «до закінчення строку, відведеного на реєстрацію учасників зборів, акціонер має право замінити свого представника, повідомивши про це реєстраційну комісію та виконавчий орган акціонерного товариства, або взяти участь у загальних зборах особисто». Отже, замінити свого представника акціонер може до закінчення реєстрації акціонерів на участь у загальних зборах акціонерного товариства. Крім того, закріплюючи право акціонера мати

декількох представників, Закон № 514-VI в абзаці 7 частини 3 статті 40 встановлює, що «у разі, якщо для участі в загальних зборах з'явилося декілька представників акціонера, реєструється той представник, довіреність якому видана пізніше». Таким чином, безпосередньо у голосуванні може брати участь лише один представник акціонера [8].

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНИМ ТОВАРИСТВОМ В УКРАЇНІ

2.1 Проблеми законодавчого регулювання корпоративного управління акціонерним товариством

За останні роки законодавство з корпоративного управління в Україні зазнало значних змін. Зокрема, були прийняті Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» від 16.11.2017 № 2210-VIII, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» від 20.09.2019 № 132-IX, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19.06.2020 № 738-IX та ін. Однак, незважаючи на це, низка проблем корпоративного управління акціонерним товариством в Україні залишилась невирішеною [27; 33; 34].

Однією із найбільш важливих проблем правового регулювання корпоративного управління акціонерним товариством в Україні є те, що чинне законодавство не може достатньою мірою забезпечити інтереси міноритаріїв, тобто дрібних акціонерів.

Обмеження прав міноритарних акціонерів на участь в управлінні акціонерним товариством ми вбачаємо у такому. Відповідно до частини 5 статті 38 Закону № 514-VI пропозиції акціонера, що володіє менш ніж п'ятьма відсотками голосуючих акцій, про внесення додаткових питань у порядок денний загальних зборів акціонерів можуть бути відхилені наглядовою радою акціонерного товариства й ініціатива такого

акціонера залишиться непочутою. Особливо гостро ця проблема постає, коли має місце незначна кількість акціонерів-власників до п'яти відсотків голосуючих акцій та велика кількість мажоритарних акціонерів, що мають неформальний вплив на наглядову раду і можуть вплинути на прийняття нею вигідних для себе рішень.

За аналогічних обставин може виникнути й інше обмеження прав міноритарних акціонерів. Так, відповідно до частини 5 статті 75 Закону № 514-VI акціонер-власник менше десяти відсотків голосуючих акцій позбавлений можливості вимагати проведення аудиторської перевірки діяльності товариства.

Інша проблема пов'язана з інформуванням дрібних акціонерів про діяльність товариства та їх доступом до інформації товариства. Зокрема, у частині 1 статті 78 Закону № 514-VI встановлено, що лише власник значного пакету акцій, тобто власник п'яти і більше відсотків простих акцій товариства, має право доступу «до будь-яких інших документів товариства, що містять відомості про фінансово-господарську діяльність цього товариства», крім тих, правом доступу до яких володіє кожен акціонер.

Додаткові привілеї великих акціонерів встановлені у частині 1 статті 54 Господарського процесуального кодексу України від 06.11.1991 № 1798-XII. Так, власник більше десяти відсотків акцій, крім привілейованих, має право в інтересах акціонерного товариства пред'являти позовні вимоги до посадової особи, якою було завдано збитків товариству про їх відшкодування. Таким чином, якщо великі акціонери не бажають заявляти позов про відшкодування шкоди, що завдана товариству його посадовою особою, через незначність таких збитків або з інших причин, то міноритарним акціонерам буде важче захистити свої права [35].

Вищезазначені проблеми правового захисту прав та інтересів дрібних акціонерів зумовлюють ситуацію, за якої такі акціонери, як

правило, стають лише держателями акцій товариства і буквально передають стерно влади великим акціонерам, відстороняючись від управління товариством та ведення його поточної діяльності. Водночас не можна допускати ситуацію, коли міноритарні акціонери перешкоджали б діяльності акціонерного товариства через недостатню увагу до своїх обов'язків як суб'єктів корпоративного управління (наприклад, «зривання» зборів акціонерів через відсутність необхідного кворуму).

У цьому контексті варто зазначити про спеціальне право власників домінуючих пакетів акцій заявляти «безвідкличну вимогу про придбання акцій в усіх власників акцій товариства», передбачене частиною 4 статті 65² Закону № 514-VI («squeeze-out»). Така вимога повинна бути виконана у безумовному порядку [8].

Процедура squeeze-out було запроваджена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» від 16.11.2017 № 2210-VIII у зв'язку з необхідністю вирішення низки проблемних питань діяльності акціонерних товариств, зокрема наявності тягаря акціонерів, які володіють незначними частками акцій і не беруть участь в управлінні акціонерним товариством. За таких обставин найчастішою причиною корпоративних конфліктів стає незадоволеність міноритарних акціонер ціною їх акцій. З цього приводу В. В. Михайленко зауважує: «беручи до уваги той факт, що на законодавчому рівні ефективна методика визначення ціни акцій досі не сформована, ціна, котра є результатом такої оцінки, як правило викликає сумніви» [53].

Тож, безсумнівною є необхідність затвердження єдиної методики визначення справедливої ціни акцій при застосуванні процедури squeeze-out для захисту інтересів як міноритарних, так і мажоритарних акціонерів.

Проблемним також є питання обов'язкового викупу товариством акцій у акціонера, який голосував проти окремих питань, що розглядалися на загальних зборах акціонерів, відповідно до частини 1 статті 68 Закону № 514-VI, яке може стосуватися як міноритарних, так і мажоритарних акціонерів. Головною умовою такого викупу відповідно до зазначеної статті Закону № 514-VI є реєстрація акціонера на участь у загальних зборах акціонерного товариства. Враховуючи те, що неналежне повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів є поширеною практикою, акціонери, яких не було належним чином повідомлено про проведення загальних зборів, через що вони не мали можливості зареєструватися і бути присутніми, фактично позбавляються права вимагати викуп їх акцій у порядку, встановленому частиною 1 статті 68 Закону № 514-VI.

Важливе значення для розвитку корпоративного права України має запровадження на законодавчому рівні принципів корпоративної соціальної відповідальності, що є одним із напрямів адаптації українського корпоративного законодавства до стандартів ЄС.

І. В. Лукач зазначає: «Юридичними напрямками корпоративної соціальної відповідальності є: забезпечення максимізації прибутку корпорації, учасників корпорації, посадових осіб органів корпоративного управління, працівників; додержання прав усіх стейкхолдерів (міноритаріїв, кредиторів, конкурентів, працівників, держави та суспільства); дотримання екологічних, соціальних, технічних стандартів; забезпечення інновацій в економіці; сплата податків та інших обов'язкових платежів» [36; с. 69].

Тривалий час після підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію), ратифікованої Законом України № 1678-VII від 16.09.2014, питання запровадження принципів

корпоративної соціальної відповідальності у національне законодавство перебувало поза увагою законодавця. Важливим здобутком у цьому напрямі є схвалення розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року (далі – Концепція). У самій Концепції зазначено: «Актуальність розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні зумовлена, зокрема, низьким рівнем корпоративної культури, що є одним із чинників фінансової та економічної неспроможності значної частки суб'єктів господарської діяльності, низьким рівнем усвідомлення суспільством ролі бізнесу» [37; 38].

Прийняття Концепції повинно стати першим кроком в утвердженні принципів соціальної відповідальності бізнесу й основою для внесення відповідних змін до законодавчих актів України, зокрема щодо захисту прав міноритаріїв та інших зацікавлених осіб, рекомендації компаніям затверджувати стратегії корпоративної соціальної відповідальності тощо.

2.2 Корпоративні конфлікти як проблемний чинник управління акціонерним товариством

Недостатньо продумана система управління, прогалини у чинному законодавстві або статуті акціонерного товариства зумовлюють неминуче настання корпоративних конфліктів.

Корпоративні конфлікти з приводу управління акціонерним товариством є одними з найбільш поширених у судовій практиці. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень за 2020 рік було відкрито 106 проваджень у справах, пов'язаних з діяльністю органів управління товариства (5,45 % від усіх справ у спорах, що виникали з корпоративних відносин), 443 – у справах, пов'язаних з правами на акції,

частку у статутному капіталі (22,77 % від усіх справ у спорах, що виникали з корпоративних відносин), 77 – у справах про внесення змін у реєстр акціонерів та оскарження дій реєстратора (3,96 % від усіх справ у спорах, що виникали з корпоративних відносин), 932 – у справах про оскарження рішень загальних зборів учасників товариств, органів управління (45,92 % від усіх справ у спорах, що виникали з корпоративних відносин), загалом – 1558 справ (80 % від усіх справ у спорах, що виникали з корпоративних відносин).

Традиційно під корпоративним спором розуміють «спір, що виникає щодо матеріальних правовідносин між юридично рівними учасниками корпоративних відносин стосовно набуття, здійснення та припинення їхніх корпоративних прав й інтересів. Це спір, який виникає між господарським товариством і його учасником, у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками господарських товариств, що пов'язані зі створенням цього господарського товариства». Н. С. Кузнєцова, визначаючи поняття корпоративного спору, зауважує на тому, що їх предметом є «вимоги учасників корпоративних відносин, тобто відносин, пов'язаних із здійсненням управління корпоративним утворенням або веденням його справ, про захист їх корпоративних прав способами, передбаченими законом» [39; 40].

Визначення поняття корпоративного спору має не лише теоретичне, але і практичне значення. Відсутність законодавчого закріплення цього поняття породжує невизначеність у питанні юрисдикції окремих спорів, що виникають з корпоративних відносин і пов'язані зі здійсненням управління акціонерним товариством. Це призводить до відмови у відкритті судових проваджень, скасування судових рішень судами вищих інстанцій, передачі справ на розгляд іншого суду через порушення правил предметної підсудності, направлення справ на новий розгляд до суду першої інстанції тощо.

Аналіз судової практики Господарського суду Херсонської області за 2019, 2020 та початок 2021 років свідчить, що найбільш поширеними корпоративними спорами з приводу управління акціонерним товариством є: 1) спори про визнати недійсними рішень загальних зборів акціонерів через порушення порядку їх скликання, зокрема неповідомлення акціонера про їх проведення; 2) спори про визнання рішень наглядової ради акціонерного товариства через порушення порядку скликання та проведення її засідань.

Таким чином, питання про відповідальність акціонерного товариства за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків щодо повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів та порушення порядку скликання та проведення засідань наглядової ради акціонерного товариства потребує додаткової уваги законодавця.

Варто сказати, що у Законі № 514-VI передбачено певні правові механізми запобігання та вирішення корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах. Серед них: 1) проведення незалежної оцінки майна, що є вкладом засновників та акціонерів до статутного капіталу акціонерного товариства, згідно зі статтями 8, 11; 2) розмежування компетенції органів управління акціонерним товариством та закріплення їх виключної компетенції у статтях 33, 52, 58, встановлення обов'язків посадових осіб зазначених органів у статтях 62, 63; 3) закріплення у статті 56 можливості введення посади корпоративного секретаря з метою інформаційного та організаційного забезпечення роботи органів товариства та необхідного інформування акціонерів; 4) проведення перевірок фінансово-господарської діяльності відповідно до Розділу XIV; 5) наділення акціонера правом вимагати викупу його акцій товариством у разі прийняття загальними зборами акціонерів рішень, передбачених у статті 68, проти прийняття яких голосував цей акціонер, тощо [8].

Практика вирішення корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах свідчить про можливість уникнення при цьому судового розгляду. Акціонерне товариство може використовувати власні внутрішньокорпоративні способи, що полягають у внесенні питань про вирішення корпоративних конфліктів до порядку денного загальних зборів акціонерів, пошуку шляхів вирішення таких конфліктів під час засідань наглядової ради або виконавчого органу у порядку, встановленому законом або статутом товариства. З огляду на головне призначення корпоративного секретаря як посадової особи, що повинна забезпечувати взаємодію акціонерів із засновниками й органами акціонерного товариства, він також може сприяти вирішенню корпоративних спорів, постаючи свого роду медіатором. Тому доцільно у Законі № 514-VI закріпити положення про визначення акціонерним товариством у статуті або в окремому локальному акті порядку вирішення корпоративних конфліктів, зокрема про уповноваження спеціально обраної посадової особи, створеного колегіального органу, корпоративного секретаря або іншої посадової особи акціонерного товариства розглядати корпоративні конфлікти, порядок звернення із заявою про порушене право або інтерес, процедуру розгляду таких заяв та прийняття рішень за результатами їх розгляду, а також порядок залучення медіаторів або інших посередників.

Крім того, нерідко корпоративні спори, пов'язані з управлінням акціонерним товариством, можуть зачіпати публічні інтереси. У такому разі вирішення спорів може здійснюватися у межах адміністративних процедур органів державної влади, зокрема Національної комісії із цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України тощо [41, с. 7].

Таким чином, корпоративні конфлікти є негативним фактором розвитку корпоративного управління в акціонерному товаристві, який свідчить про наявність законодавчих прогалин у цій сфері, що надають

суб'єктам корпоративного управління можливість уникати належного виконання своїх обов'язків.

2.3 Адаптація корпоративного законодавства України до законодавства ЄС

Підписання Угоди про асоціацію поставило перед Україною завдання провести масштабну адаптаційну роботу з приведення вітчизняного законодавства у відповідність до законодавства країн ЄС. Адаптація українського корпоративного законодавства до законодавства ЄС є особливо актуальною, оскільки є однією з головних передумов підвищення привабливості корпоративного сектору національної економіки для іноземних інвесторів. Реформа корпоративного права, що передбачає імплементацію європейського законодавства, стала одним із першочергових завдань держави згідно зі Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [42].

Варто зазначити, що правові основи процесів адаптації вітчизняного корпоративного законодавства до законодавства ЄС були закладені ще у першій половині дев'яностих років минулого століття, коли було укладено Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (далі – Угода про партнерство і співробітництво), ратифіковану Законом України від 10.11.1994 № 237/94-ВР. Однак, як зауважує О. В. Гарагонич, ця угода «не містила ні зобов'язань щодо адаптації законодавства України до права ЄС, ні строків виконання її положень, ні механізмів нагляду за виконанням Угоди з боку компетентних органів України та ЄС». Винятком була лише сфера захисту прав на інтелектуальну власність, зобов'язання щодо якої Україна повинна була виконати протягом п'яти років. Звичайно такі умови не могли належним

чином забезпечити процеси адаптації українського законодавства до законодавства країн ЄС. Тому науковці Угоду про партнерство і співробітництво та інші подібні документи переважно відносять до так званих актів «м'якого права», що містять насамперед наміри і цілі сторін, а не їх чіткі зобов'язання [43; 44, с. 56].

Більш детально курс на приведення національного законодавства у відповідність до загальноприйнятих європейських норм було визначено у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженій Законом України від 18.03.2004 № 1629-IV. Потрібно зауважити, що прийняття зазначеного документа було спрямовано на досягнення Україною відповідності критеріям, що висуваються до держав, які мають намір набути членство у ЄС і вже пройшли підготовчий етап в умовах асоціації. Тому для України на той час прийняття такого документа було передчасним і не відповідало рівню готовності нашої країни будувати відносини з ЄС [45].

На відміну від розглянутих вище документів Угода про асоціацію спрямована на реальні перетворення у національному законодавстві. Положення про адаптацію корпоративного законодавства України до законодавства ЄС закріплені у Главі 13 «Законодавство про заснування та діяльність компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік та аудит» Розділу V Угоди про асоціацію.

Аналіз Угоди про асоціацію дозволив встановити, що у сфері корпоративних відносин напрямами, у яких повинна бути проведена адаптаційна робота, є: 1) утвердження принципу корпоративної соціальної відповідальності (частина 3 статті 293, стаття 422 Угоди про асоціацію); 2) захист прав акціонерів, кредиторів та інших заінтересованих сторін відповідно до вимог ЄС (пункт «а» частини 1 статті 387 Угоди про асоціацію); 3) впровадження на національному рівні відповідних міжнародних стандартів та поступового наближення

до права ЄС у сфері бухгалтерського обліку та аудиту (пункт «b» частини 1 статті 387 Угоди про асоціацію); 4) подальший розвиток політики корпоративного управління відповідно до міжнародних стандартів, а також поступового наближення до правил та рекомендацій ЄС у цій сфері (пункт «с» частини 1 статті 387 Угоди про асоціацію) [37].

Згідно з Додатком XXXIV до Глави 13 Розділу V Угоди про асоціацію Україна зобов'язалась поступово привести національне корпоративне законодавство у відповідність до законодавства країн ЄС протягом 2-4 років з дати набрання Угодою про асоціацію чинності. Стаття 486 Угоди про асоціацію та Вербальної ноти (щодо часткового застосування на тимчасовій основі положень Угоди про асоціацію) від 30.09.2014 № SGS14/12029 перебіг зазначених строків розпочався 01.11.2014 р. [46; 47].

Так, протягом двох років з цієї дати українське корпоративне законодавство повинно було доповнитися положеннями таких документів ЄС, як: «Перша Директива Ради № 68/151/ЄЕС від 09.03.1968 року із змінами і доповненнями, внесеними Директивою № 2003/58; Друга Директива Ради № 77/91/ЄЕС від 13.12.1976 року, із змінами та доповненнями, внесеними директивами № 92/101/ЄЕС та № 2006/68/ЄС; Одинадцята Директива Ради № 89/666/ЄЕС від 21.12.1989 року» [46].

Протягом трьох років – таких документів ЄС, як: «Третя Директива Ради № 78/855/ЄЕС від 09.10.1978 року; Шоста Директива Ради № 82/891/ЄЕС від 17.12.1982 року; Дванадцята законодавча Директива Ради № 89/667/ЄЕС від 21.12.1989; Директива № 2007/36/ЄС Європейського парламенту та Ради від 11.07.2007 року» [46].

Протягом чотирьох років – таких документів ЄС, як: «Директива № 2004/25/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21.04.2004; Директива № 2004/109/ЄС Європейського парламенту та Ради від

15.12.2004 року; Директива Комісії № 2007/14/ЄС від 08.03.2007 року» [46].

Згідно з Додатком XXXVI до Глави 13 Розділу V до Угоди про асоціацію Україна також взяла на себе зобов'язання доповнити чинне законодавство актами ЄС рекомендаційного характеру у сфері корпоративних відносин, а саме: «Принципами ОЕСР щодо корпоративного управління; Рекомендацією Комісії від 14.12.2004, що сприяє встановленню належного режиму оплати праці директорів компаній, внесених у реєстр (№ 2004/913/ЄС); Рекомендацією Комісії від 15.02.2005 щодо ролі невиконавчих чи наглядових директорів компаній, внесених у реєстр, та щодо комітетів (наглядової) ради (№ 2005/162/ЄС)» [48].

З метою забезпечення виконання Угоди про асоціацію Кабінетом Міністрів України було розроблено план заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014-2017 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р, надалі заміненого планом заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106 (далі – План заходів) [49].

План заходів передбачає майже дві тисячі заходів, що повинні бути здійснені Україною на виконання Угоди про асоціацію у встановлені строки, серед яких щонайменше 23 присвячено законодавчим змінам у сфері корпоративних відносин (пункти 604, 806, 807, 809, 810, 811, 812, 820, 821, 823, 1603, 1608, 1681, 1588, 1589, 1590, 1591, 1592, 1593, 1596, 1597, 1598 Плану заходів). Водночас не можна говорити про те, що Планом заходів охоплено всі зобов'язання, взяті

Україною у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію. Так, невирішеним залишається питання про механізми та порядок впровадження в українське корпоративне законодавство принципу корпоративної соціальної відповідальності (частина 3 статті 293, стаття 422 Угоди про асоціацію) [37; 49].

Загалом, варто констатувати, що станом на початок 2021 року багато норм корпоративного законодавства України вже адаптовано до законодавства ЄС.

Так, важливе значення для приведення корпоративного законодавства України до законодавства країн ЄС мало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» від 16.11.2017 № 2210-VIII (далі – Закон № 2210-VIII), більшість положень якого набрали чинності 01.01.2018. Прийняття Закону № 2210-VIII було спрямовано на здійснення одразу декількох заходів, передбачених Планом заходів. Так, Закон № 2210-VIII передбачав внесення змін до Закону № 514-VI, Закону № 2121-III, Закону № 3480-IV та деяких інших законодавчих актів щодо приведення у відповідність із корпоративним законодавством країн ЄС порядку проведення загальних зборів акціонерів та участі у них (пункт 823 Плану заходів), щодо обов'язкового створення у публічних акціонерних товариствах наглядових рад та комітетів наглядових рад (пункт 812 Плану заходів), щодо вставлення переліку відомостей про акціонерне товариство, що повинні бути оприлюднені (пункт 806 Плану заходів), щодо приведення у відповідність із корпоративним законодавством країн ЄС умов та порядку викупу акціонерним товариством власних акцій (пункт 810 Плану заходів) тощо. На виконання пункту 811 Плану заходів згідно з Законом № 2210-VIII Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12.06.2018 № 385 було

затверджено Порядок збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства [27; 49; 50].

Важливим нововведенням, передбаченим Законом № 2210-VIII, стало запровадження нової форми звітності керівництва перед акціонерами про здійснення корпоративного управління акціонерним товариством. З 2019 року звіт про корпоративне управління повинен обов'язково включатися до звіту керівництва акціонерного товариства, що своєю чергою є частиною річного звіту акціонерного товариства. Вимоги до звіту про корпоративне управління були встановлені у статті 401 Закону № 3480-IV, оскільки вони стосуються не лише акціонерних товариств, а будь-яких емітентів цінних паперів.

До того ж, валику вагу у приведенні національного корпоративного законодавства до стандартів ЄС мало запровадження обов'язковості існування позиції корпоративного секретаря в публічних акціонерних товариствах. Згідно з пунктом 3.1 Розділу IV Положення про функціонування фондових бірж, затвердженого рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22.11.2012 № 1688, зі змінами, внесеними рішенням від 16.02.2018 № 92, існування посади корпоративного секретаря є обов'язковим для організацій, які розміщують свої цінні папери на фондовій біржі. Водночас у пункті 3.1.16 Принципів корпоративного управління запровадження посади корпоративного секретаря рекомендується у всіх акціонерних товариствах [51; 15].

Варто зауважити, що правовому статусу корпоративного секретаря в акціонерному товаристві присвячено мало уваги у чинному законодавстві. У частині 7 статті 56 Закону № 514-VI передбачається можливість запровадження в акціонерному товаристві посади корпоративного секретаря, що обирається наглядовою радою за пропозицією голови наглядової ради. Враховуючи положення абзацу 4 частини 2 статті 51 Закону № 514-VI, де зазначено, що повноваження

наглядової ради у разі її відсутності у приватному акціонерному товаристві здійснюються загальними зборами акціонерів, обрання корпоративного секретаря у такому разі відбувається загальними зборами акціонерного товариства. Крім того, повноваження з обрання корпоративного секретаря не входять до виключних повноважень наглядової ради або загальних зборів акціонерів, а тому можуть бути делеговані виконавчому органу акціонерного товариства [8].

У цілому це всі питання про корпоративного секретаря, що врегульовані на рівні закону. Дещо більше правовий статус корпоративного секретаря розкрито у Принципах корпоративного управління та інших рішеннях Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Тому для підвищення ефективності здійснення корпоративного управління в акціонерному товаристві шляхом запровадження посади корпоративного секретаря потрібно на законодавчому рівні уточнити його роль та функції, затвердити типові положення про корпоративного секретаря, конкретизувати вимоги до його посади, повноваження та відповідальність.

Багато законодавчих змін, спрямованих на реалізацію Плану заходів у частині корпоративного законодавства, наразі перебувають на стадії законопроектів. Так, на виконання пункту 604 Плану заходів «Удосконалення вимог до організації корпоративного управління в банках відповідно з правом ЄС» 12.11.2020 у Верховній раді України було зареєстровано Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи № 4367. Законопроектом передбачається встановлення додаткових вимог до членів ради та правління банку, зокрема щодо їх колективної придатності, а також введення нових контролюючих інструментів: право Національного банку України вимагати зміни персонального складу ради або правління банку у разі

невідповідності їх колективної придатності встановленим критеріям і поточний склад цих органів не може забезпечити ефективне управління або невжиття загальними зборами учасників банку або радою банку заходів щодо забезпечення ефективного управління. У такому разі зміна складу зазначених органів стає обов'язком банку [52].

Водночас є заходи, які не реалізовані жодним чином взагалі. Це, зокрема, заходи, передбачені Планом заходів у пунктах: 809 «Запровадження вимог щодо необхідності скликання загальних зборів акціонерів у разі значних збитків статутного капіталу товариства», 820 «Приведення у відповідність з правом ЄС умов, процедур та наслідків злиття і поділу акціонерних товариств», 821 «Встановлення цивільної відповідальності за неправомірну поведінку під час поділу чи злиття акціонерних товариств для членів адміністративних та управлінських органів та залучених незалежних експертів».

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, виходячи з поставленої мети та завдань, ми дійшли таких висновків:

1. Встановлено, що законодавством України досі не визначено єдиного підходу до розуміння поняття та сутності корпоративного управління. Можна виділити щонайменше чотири підходи: 1) корпоративне управління – це управління корпорацією у розумінні частини 3 статті 120 ГК України; 2) корпоративне управління – це управління господарською організацією у розумінні частини 1 статті 80 ГК України; 3) корпоративне управління – це управління корпоративними правами; 4) корпоративне управління – це управління акціонерним товариством. Було сформульовано власне визначення поняття корпоративного управління щодо акціонерного товариства.

2. Встановлено, що систему органів управління акціонерним товариством складають загальні збори акціонерів, наглядова рада та виконавчий орган акціонерного товариства. Загальні збори акціонерів – вищий орган товариства, скликаються обов'язково щорічно та за необхідністю позачергово для вирішення найбільш важливих питань діяльності акціонерного товариства. Рішення приймаються шляхом голосування за мажоритарною або кумулятивною системою. Запровадження останньої дозволило певною мірою послабити вплив мажоритарних акціонерів та захистити інтереси міноритарних акціонерів під час обрання членів інших органів управління акціонерним товариством.

Найбільша кількість питань з управління діяльністю акціонерного товариства вирішується на засіданнях наглядової ради. Її утворення є обов'язковим майже у всіх акціонерних товариствах, винятком є лише приватні акціонерні товариства з кількістю акціонерів менше десяти, окрім банків. Важливе значення для удосконалення корпоративного

управління акціонерним товариством мало запровадження інститутів незалежних директорів та корпоративного секретаря. Управління поточною діяльністю акціонерного товариства належить до повноважень одноособового або колегіального виконавчого органу, обрання якого є виключною компетенцією наглядової ради.

3. З'ясовано, що акціонер як суб'єкт корпоративного управління реалізує свою правомочність шляхом участі особисто або через свого представника у загальних зборах акціонерів та діяльності інших органах акціонерного товариства. Право голосу на загальних зборах акціонерів має кожен акціонер, який є власником простих акцій або в окремих випадках – привілейованих, за умови його належної реєстрації для участі у таких зборах. Якщо акціонера не було належним чином повідомлено про проведення загальних зборів акціонерного товариства, він має право у межах строку позовної давності – трьох місяців, звернутися до господарського суду з позовом про визнання рішень, прийнятих на таких загальних зборах, недійсними.

4. Встановлено, що в Україні існує низка проблем законодавчого регулювання корпоративного управління акціонерним товариством. Зокрема, зберігається обмеження прав міноритарних акціонерів на участь в управлінні товариством, відсутня чітка державна політика щодо запровадження на законодавчому рівні принципів корпоративної соціальної відповідальності, недостатньо врегульовані питання обов'язкового викупу акцій як гарантії захисту інтересів акціонера, що голосував проти окремих питань на загальних зборах акціонерного товариства, застосування процедури squeeze-out та ін.

5. З'ясовано, що корпоративні конфлікти з приводу управління діяльністю акціонерного товариства є одними з найбільш поширених серед усіх корпоративних конфліктів у судовій практиці. Переважно вони виникають у зв'язку з порушенням порядку проведення загальних зборів акціонерів або засідань наглядової ради товариства. Тому на

законодавчому рівні, у статуті товариства або в окремому локальному документі необхідно передбачити положення щодо відповідальності акціонерного товариства або уповноважених посадових осіб у випадку порушення ними порядку скликання і проведення загальних зборів акціонерів та проведення засідань наглядової ради акціонерного товариства.

6. Аналіз стану корпоративного законодавства України під впливом адаптаційних процесів дозволив встановити, що багато норм корпоративного законодавства України вже приведено у відповідність до законодавства ЄС, однак при цьому адаптаційною роботою не охоплено усі заходи, що передбачені Планом заходів, а строки здійснення деяких із уже реалізованих заходів було пропущено.

Здобутками процесу адаптації національного корпоративного законодавства до законодавства ЄС стало, серед іншого, запровадження обов'язкового створення у публічних акціонерних товариствах наглядових рад, унормування порядку проведення загальних зборів акціонерів, збільшення та зменшення статутного капіталу товариства, запровадження нової форми звітування виконавчого органу перед акціонерами про здійснення корпоративного управління товариством, приділення більшої уваги посаді корпоративного секретаря та запровадження обов'язковості існування такої посади у публічних акціонерних товариствах тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання на 1 березня 2021 року. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2021/ks_opfg/ks_opfg_0321_ue.xls (дата звернення: 05.03.2021)
2. Господарський кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 15.01.2021)
3. Назарчук Н. В., Малик І. П. Проблеми формування та розвитку корпоративного управління акціонерними товариствами в Україні. Економічний аналіз. 2018 рік. Том 28. № 2. С. 161-167. URL: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1523/656565662_9 (дата звернення: 15.01.2021)
4. Баюра Д. О. Корпоративне управління як об'єкт наукового дослідження. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2008. №99-100. С. 60-63 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/korporativne-upravlinnya-yak-ob-ekt-naukovogo-doslidzhennya> (дата звернення: 15.01.2021)
5. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» : Закон від 30.10.1996 № 448/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.01.2021)
6. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» : Закон від 12.07.2001 № 2664-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 16.01.2021)

7. Податковий кодекс України : Закон від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 16.01.2021)
8. Закон України «Про акціонерні товариства» : Закон від 17.09.2008 № 514-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17> (дата звернення: 15.01.2021)
9. Корпоративне управління. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/activity/rehuliatorna-diialnist-i-litsenzuvannia/korporatyvne-upravlinnia/> (дата звернення: 16.01.2021)
10. Corporate Governance Manual. International Finance Corporation. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/175611468313520375/pdf/633880PUB0Corp00Box0361515B0PUBLIC0.pdf> (дата звернення: 16.01.2021)
11. Закон України «Про банки і банківську діяльність» : Закон від 07.12.2000 № 2121-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 16.01.2021)
12. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» : Постанова Національного банку України від 15.03.2004 № 104 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04> (дата звернення: 16.01.2021)
13. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : Постанова Національного банку України від 02.08.2004 № 361 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04> (дата звернення: 16.01.2021)

14. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України : Рішення Національного банку України від 03.12.2018 № 814-рш // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18> (дата звернення: 16.01.2021)

15. Про затвердження Принципів корпоративного управління : Рішення НКЦПФР від 22.07.2014 № 955 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> (дата звернення: 18.01.2021)

16. Корпоративне право: навчальний посібник. О.В. Пушкіна, С.В. Несинова, Т.М. Лежнёва, І.Б. Пробко, Т.А. Тодорошко; за заг. ред. С.В. Несиної. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 276 с. URL: <http://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/1600> (дата звернення: 19.01.2021)

17. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 25.01.2021)

18. Попадинець Г. О. Проблемні питання правового статусу органів управління акціонерними товариствами. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2017. № 861. С. 395-400. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_861_58 (дата звернення: 25.01.2021)

19. Лаптев В. І. Дослідження системи органів управління акціонерного товариства. Проблеми економіки № 1, 2012. С. 55-58. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2012-1_0-pages-55_59.pdf (дата звернення: 27.01.2021)

20. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 30.01.2021)

21. Закон України «Про статус народного депутата України» : Закон від 17.11.1992 № 2790-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12> (дата звернення: 30.01.2021)

22. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» : Закон від 21.05.1997 № 280/97-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 30.01.2021)

23. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» : Закон від 27.02.2014 № 794-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення: 30.01.2021)

24. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» : Закон від 09.04.1999 № 586-XIV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14> (дата звернення: 30.01.2021)

25. Закон України «Про господарські товариства» : Закон від 19.09.1991 № 1576-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення: 01.02.2021)

26. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» : Закон від 07.04.2015 № 289-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-19> (дата звернення: 01.02.2021)

27. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» : Закон від 16.11.2017 № 2210-VIII // База

даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-19> (дата звернення: 01.02.2021)

28. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» : Закон від 23.02.2006 № 3480-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення: 09.02.2021)

29. Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» : Закон від 23.06.2005 № 2704-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-15> (дата звернення: 09.02.2021)

30. Постанова Верховного Суду від 03.09.2019 у справі № 655/289/17 // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80918735> (дата звернення: 13.02.2020)

31. Постанова Верховного Суду від 17.04.2019 у справі № 910/6624/17 // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81304354> (дата звернення: 13.02.2020)

32. Постанова Верховного Суду від 17.10.2018 у справі № 906/40/18 // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77364486> (дата звернення: 13.02.2020)

33. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» : Закон від 20.09.2019 № 132-IX // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-20> (дата звернення: 16.02.2021)

34. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» : Закон від 19.06.2020 № 738-IX // База

даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20> (дата звернення: 16.02.2021)

35. Господарський процесуальний кодекс України : Закон від 06.11.1991 № 1798-XII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 18.02.2021)

36. Лукач І. В. Корпоративна соціальна відповідальність як основа розвитку сучасного корпоративного права. Право і суспільство. № 5. 2015. С. 67-73. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pis_2015_5_14.pdf (дата звернення: 20.02.2021)

37. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» : Закон від 16.09.2014 № 1678-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18> (дата звернення: 20.02.2021)

38. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-p> (дата звернення: 20.02.2021)

39. Щодо поняття та критеріїв корпоративного спору. Круглий стіл «Право на справедливий суд та заходи щодо забезпечення захисту корпоративних прав 12 березня 2021 року». URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Kologojda_prezent.pdf (дата звернення: 01.03.2021)

40. Кузнєцова Н. С. Поняття, ознаки і класифікація корпоративних спорів. URL:

<http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=12032>
9 (дата звернення: 01.03.2021)

41. Вінник О. М. Корпоративні конфлікти та зловживання корпоративними правами в акціонерних товариствах: традиційні та інноваційні способи попередження та розв'язання. Актуальні питання інноваційного розвитку. 2012. № 2. С. 5-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2012_2_3 (дата звернення: 01.03.2021)

42. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України 12.01.2015 № 5/2015 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 07.03.2021)

43. Закон України «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» : Закон від 10.11.1994 № 237/94-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237/94-вр> (дата звернення: 07.03.2021)

44. О. В. Гарагонич. Адаптація корпоративного законодавства України до права ЄС. Часопис цивільного і кримінального судочинства № 2(23). С. 53-62. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Chcks_2015_2_5.pdf (дата звернення: 07.03.2021)

45. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» : Закон від 18.03.2004 № 1629-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 07.03.2021)

46. Додаток XXXIV до глави 13 «Законодавство про заснування та діяльність компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік та аудит» Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво». URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/34_Annex.pdf (дата звернення: 14.03.2021)

47. Вербальна нота (щодо часткового застосування на тимчасовій основі положень Угоди про асоціацію) : Міжнародний документ від 30.09.2014 № SGS14/12029 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b50 (дата звернення: 14.03.2021)

48. Додаток XXXVI до глави 13 «Законодавство про заснування та діяльність компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік та аудит» Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво». URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/36_Annex.pdf (дата звернення: 14.03.2021)

49. Закон України «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF> (дата звернення: 16.03.2021)

50. Про затвердження Порядку збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства : Рішення НКЦПФР від 12.06.2018 № 385 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0805-18> (дата звернення: 18.03.2021)

51. Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж : Рішення НКЦПФР від 22.11.2012 № 1688 // База даних

«Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2082-12> (дата звернення: 18.03.2021)

52. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи. Офіційний веб-портал Верховної ради України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=70415&pf35401=537993> (дата звернення: 19.03.2021)

53. В. В. Михайленко. Актуальні проблеми реалізації процедури squeeze-out в Україні. The Journal of Eastern European Law. 2019. № 70. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/mykhailenko_70.pdf (дата звернення: 19.02.2021)

ДОДАТКИ

Типова структура органів управління акціонерного товариства

